

Az ötvenes évek elején a bolsevista diktatúra látán ideiglenesen csatlódtam a szocializmusban, s új eszméket keresve belebotoltam Röpke Harmadik út című könyvébe. A szerző briliáns elemzéssel bizonyította be a kollektivistá gazdasági rendszerek (bolsevizmus, náciizmus) tarthatatlanságát, és felhívta a figyelmet arra, hogy a XX. század divatja, az etatizmus – vagyis, hogy az emberek minden bajuk esetén az államtól várják a megoldást –, a tökéletes társadalmat is könnyen a kollektívizmus felé sodorhatja.

Az elemzés remek volt, de aztán leírta, hogyan képzelet a jövőt, a voltaképpeni „harmadik utat”. Vissza a kisparthoz, a kisbirtokhoz – hirdette –, meg kell szüntetni az ipari társadalmat. Jézusom, gondoltam én tizenkilenc éves fejjel, ez hülye! Már akkor kb. négy milliárd ember élt a Földön, hogy fogja ezeket a kisparthoz tartani? (Világosan láttam, amit ma is: hogy itt csak előre lehet menekülni; nemcsak az idő, de a gazdasági-társadalmi evolúció is irreverzibilis folyamat.) Ez a Röpke svájci volt, és nyilván úgy képzelte, hogy a földet túró hindu pária és az afrikai fekete gyémántbányász majd svájci tehenek tenyésztése mellett

svájci órákat fog szabadkézzel összebütykölni üres óráiban, még üresebb óráiban meg kifejleszti Belga-Kongóban a svájci bankrendszert.

Hasonló rémületet érzek mostanában, amikor látom (és

zök és a tőkével nem rendelkezők között.

Nem lehet belenyugodni abba, hogy a föld lakói nyolcvan százalékának emberalatti nyomora biztosítja a Föld lakói húsz százalékának viszonya-

Kertész Ákos A „harmadik utak”

hallom), hogy az „új közép” felé sasszézó nyugat-európai „modern szociáldemokrácia”, hogyan keresi a maga „harmadik útját”. Nemrég Illés László már 2000-ben megjelent elemzése került a kezembe Anthony Giddens A harmadik út című könyvéről, és a hideg futkos a hátamon. Ha a világ ezt az utat követi, ami olyan, mintha Thatcher asszony állt volna a szociáldemokraták élére, akkor végünk van.

A bolsevizmus torzulásai miatt rettegünk az „osztály” fogalmától, de nekem teljesen mindegy, minek nevezzük: van, akinek nincs tőkéje, termelőeszköze, van, akinek van. Ez a kicsi különbség föloldhatatlan ellentétet teremt a két réteg, a tőkével rendelke-

gos jólétét. Amerikában a nyolcvanas években a kereset-növekedés 60%-a a lakosság 1%-ához került, vagyis az elnyomorodás nemcsak a fejlett és „fejlődő” országokat osztja meg, de a legfejlettebb tőkés társadalmakon belül is egyre nagyobb és nagyobb. A jóléti társadalom eszméjét azzal fúrta meg a liberális tőke, hogy ha az állam sok adót von el a profitból, és sok szociális segítséget juttat a rászorulóknak, versenyképtelenné válik. A segély különben is amorális, egyenlősdi, ellustít és kiöli az ambíciót. Esélyegyenlőséget kell teremteni, és mindenki küzdjön meg önmagáért.

Szép. Mondhatnám: nemes! Csakhogy a valóság az, hogy nem az esélyegyenlőség, de az

esélyegyenlőtlenség nőtt a hatvány sebességével az elmúlt évtizedben.

Nem nevezheti magát szociáldemokratának olyan irányzat, amely bele akar tagozódni az új középbe, gyakorlatilag föladva önmagát, amelyik lemond a globalizáció veszteségeinek, az elnyomorodó egyharmadnak (de lehet, hogy négyötödnek) a képviselőségéről. Az igaz, hogy semmi biztosíték nincs e pillanatban arra, hogy a szociáldemokrata mozgalom világviszonylatban le bírja győzni a termelőerők technikai fejlődésén alapuló globális és agresszív fináncstőkével szövetkezett lobbik erejét. De ha letér erről az útról, az elnyomorodás táptalajt ad az extrémításnak, a jobboldali populista mozgolódásnak, a retrográd erőnek, a nacionalizmusnak, a fajgyűlöletnek, magyarul: a neonácizmusnak. Ahonnan a szociáldemokrácia föltartott kézzel kivonul, hogy csatlakozzék az „új középhez”, ott azonnal a populista neonácizmus emeli magasba a zászlaját.

Valakibe bele kell kapaszkodniuk az éhhalál szélén tántorgó tömegeknek. Vagy Krisztusba, vagy az Antikrisztusba, mert van egy szint, és a világ megnyomorodott népei közel állnak hozzá, ahol már minden mindegy...

■ Rühellek kéziratot olvasni – talán túl sok volt belőle tanári asztalomon –, de most élvezet volt a megjelenés előtt lapozni Reinhart Koselleck: Az elmúlt jövő című művét.

Élvezet volt, bár filozófia, de emberi nyelven és köznap

**Borbíró Zsóka kérdése:
Most mit olvas éppen,
kedves Almási Miklós?**

Az elmúlt jövő

méretű gondolatmenetekkel. Témája az a ma divatos ötlet, miszerint a történelemben nincsenek fix tények, a dolgok így is, úgy is megeshettek – tán nem is voltak. Csak korábban hitték úgy a gondolkodók, hogy a história valami állandó Nagy Elbeszélés.

Koselleckben az a varázslatos, hogy ő is sorol ilyesféle érveket, de aztán búbájosan ironizálja, kifogatja és megsemmisíti érvelésével. Azaz újjáépíti hitünket a történelmi múlt változó, ám bizo-

nyos alaptények körül „mozgó” anyagában. A történelem – nincs. Van, mondja a szerző, s a barbárság (tompasság, kultúra nélkülség) ott kezdődik, ahol kikopik a tudatunkból a múlt sokszínű szöveve, „kemény tényeinek” ismerete, tisztelete, keresésének igénye.

És mindezt rendkívül szelímesen és közérthető stílusban tálalja. Aki belenéz, legalábbis szagot kap arról, mi forog kockán a mai vitákban, akár az inka birodalomról,

Nagy Sándor nagyságáról vagy a Gulágról és a Holokausztról essen szó.

Ami a tét: az történelmi értékünk – azaz identitásunk.

Ei is felejtettem, hogy az apró betűs kéziratot olvasva ég a szemem: szövege magával ragadott.